

Uniwersytet w Białymstoku
Wydział Filologiczny
Katedra Modernizmu Europejskiego i Badań Kulturowych
Zakład Literatury XIX wieku i Kultur Regionalnych
Zespół Badań Regionalnych
Galeria Arsenal w Białymstoku

mają zaszczyt zaprosić na VIII ogólnopolską konferencję z cyklu
„Nowy regionalizm w badaniach literackich”
pod hasłem

„Warstwy ludu” – chłopki, chłopci i inni w literaturach regionalnych (XX-XXI wiek)

Białystok, 15-16 grudnia 2022 r.

Lud to jeden z najbardziej zmitologizowanych bohaterów literatury, sztuki i nauki – nie tylko w Polsce. W tekstocentrycznej kulturze naszych czasów wydawał się podmiotem niemy, przemijającym bez pozostawienia śladów, które mogłyby stać się źródłami do jego przyszłych dziejów. Tymczasem sprawczość i twórczość (ludu) nie musi się zamykać w zbiorze zestandaryzowanych świadectw i ekspresji.

Przykładem rozbieżności perspektywy zewnętrznej (badacz) i wewnętrznej (chłopskie doświadczenie) jest rozmowa Jana L. Perkowskiego, przeprowadzona pod koniec lat 60. XX wieku w Kanadzie z wywodzącą się z Kaszub migrantką, przytoczona przez Łukasza Kozaka w książce *Upiór*. Na pytanie „Co jest upiór?” kobieta odpowiedziała: „Ja nim jestem”¹, wywołując konsternację rozmówcy. Przywołujemy go, gdyż figura upiora może stać się punktem wyjścia rozważań na temat obrazu chłopstwa w regionalnej literaturze, sztuce i otaczających je naukowych narracjach, którym poświęcamy naszą konferencję. „Prac chłopoznawczych” powstało już na tyle dużo², że można mówić o wykrystalizowaniu się

¹ Ł. Kozak, *Upiór. Historia naturalna*, Warszawa 2021, s. 47.

² Wystarczy wymienić te, które odbiły się najszerszym echem w społecznej świadomości – od *Fantomowego ciała króla* Jana Sowy (2012) i *Prześlonej rewolucji* Andrzeja Ledera (2014) poczynając, po liczne publikacje z kilku ostatnich lat: *Chłopska (nie) pamięć* (2019), *Ludowa historia Polski* Adama Leszczyńskiego (2020), *Chamstwo* Kacpra Pobłockiego (2021), *Siła podporządkowanych* Michała Rauszera (2021), *Pańszczyzna* Kamila Janickiego (2021), uzupełnione o dyskusje toczące się na łamach czasopism – naukowych i nie tylko („Teksty Drugie” 2017 nr 6, „Dwutygodnik”, „Mały Format”, „Znak”, „Więź” itd.).

pewnych „modeli opowieści” o chłopach. Warto się im przyjrzeć, by zobaczyć, jakimi prawami rządzą się te narracje (jawnymi i ukrytymi) oraz po raz kolejny postawić pytanie o to, czy samo zwrócenie uwagi na warstwy chłopskie oznacza ich upodmiotowienie? Interesuje nas jednak przede wszystkim pozycja literatury i sztuki oraz rola, jaką odgrywają w „renesansie chłopstwa”.

Proponujemy poprowadzenie refleksji na temat chłopów w oparciu o elementy, które były w niej dotychczas słabo reprezentowane, czyli ich regionalne i genderowe zróżnicowanie (współczesne i historyczne). Udział badaczy z różnych regionów Polski i środowisk naukowych pozwoli na to, by obok twórczości takich autorów, jak Jakub Małecki, Maciej Płaza, Wioletta Grzegorzewska, Ignacy Karpowicz, Andrzej Muszyński, Radek Rak, Wiesław Myśliwski, Marian Pilot, Edward Redliński, Tadeusz Nowak, Olga Tokarczuk czy Andrzej Stasiuk itd., przedmiotem namysłu uczynić teksty mniej znane, za to przedstawiające geograficzną odmiennność chłopskich doświadczeń. Nie chcemy przy tym poprzestawać na traktowaniu literatury i sztuki regionalnej jako „sprawiedliwego” zwierciadła chłopskich losów czy dziejów, interesują nas demaskatorskie ambicje tej twórczości, jak i jej utopijność, mitotwórstwo, baśniowość. Przede wszystkim jednak, mając w pamięci, że wiele autorek i autorów regionalnych wywodzi się z ludu, zachęcamy do patrzenia na ich biografie i dzieła jako formę emancypacji oraz sposób korzystania z potencjału – również transgeneracyjnego – kultury wiejskiej, chłopskiej pamięci i wyobraźni zbiorowej. Pytajmy o typ autorstwa, rozumienie oryginalności i wolności twórczej, filozofię języka. A także o inne, nietekstowe i niekonwencjonalne, formy ekspresji – „ogrody naszych matek”, rękodzieła i „wyroby” (Olga Drenda) naszych ojców.

Zależy nam na wydobyciu specyfiki doświadczenia chłopek, śladów ich twórczości i podporządkowania, niedostrzeganych i nienazwanych obszarów sprawczości, ścieżek emancypacji i środków ekspresji, jakimi dysponowały. Zwracamy jednak uwagę, że „chłop” i „baba” to skojarzone z wiejskimi realiami potoczne określenia płci, znamienne i stereotypowe. Dlatego równie mocno zachęcamy do podjęcia refleksji nad chłopską, wiejską męskością, jej obrazem w literaturze i sztuce lokalnej, także ludowej, oraz nad obecnością dzieci i reprezentacją innych podmiotów wymykających się dualności płci, jak dziewczęta i chłopcy; jeszcze szerzej: nad barwną grupą wioskowych odmieńców.

Kolejny krąg zagadnień dotyczy relacji chłopów ze wszystkim, co nie-ludzkie, od kultury materialnej poczynając, na stosunku wobec natury, ziemi i zwierząt kończąc. Równie obszerny zestaw tematów wiąże się z regionalnym aspektem religijności i duchowości, z rytmem chłopskiej sekularyzacji, odmianami postsekularności

Mając w pamięci propozycję „ludowej historii Polski” Adama Leszczyńskiego – jej autor poddał namysłowi przeszłość „90 proc. społeczeństwa – ludzi rządzonych, a nie rządzących; biednych, a nie bogatych; zwykle niewykształconych i zawsze podporządkowanych władzy”³, chcemy spośród „klas ludowych” (Dobrochna Kałwa) wyodrębnić specyfikę i świadectwa doświadczenia chłopów, czyli ludzi związanych ze wsią, którzy żyli na niej dzięki pracy własnych rąk, oraz przyjrzeć się ich ewentualnym dalszym historiom, stanowiącym konsekwencje społecznych awansów i migracji. Pozostawiamy zatem na horyzoncie miasto jako przestrzeń, gdzie się chłopski los materializuje czy wręcz dopełnia.

Skupiając się na literaturze ostatniego stulecia, nie wykluczamy odniesień do reprezentacji doświadczeń chłopskich w XIX wieku, traktując je jako inspirujące i źródłowe dla wielu współczesnych zjawisk. Refleksje na ten temat zainicjowaliśmy podczas konferencji zorganizowanej na Wydziale Filologicznym w marcu 2022 roku pod hasłem *Pokłosie „Ulany”. Narracje chłopskie w XIX wieku.*

Tomasz Rakowski zachęca do aranżowania sytuacji, które charakteryzowałaby „jednoczasowość” spotkania z chłopami: „Spotkania takie polegają (...) na czymś zupełnie innym niż spotkania z genealogią i chłopskimi korzeniami społeczeństwa polskiego. To raczej akcje pełne niebezpieczeństwa kontaktu z własną odmiennością niż interpretowanie »genealogii«. To raczej »dzielenie czasu« i pozostawanie w kontakcie, w »sytuacji dialogu«, wbrew interpretacyjnym i zawstydzającym (...) przypisaniom do czasu, miejsca, roli społecznej;⁴”

Chociaż refleksja naukowa rządzi się swoimi prawami i bywa zapóźniona nie tylko wobec rzeczywistości, ale też literatury i sztuki, chcielibyśmy, aby nasza konferencja nosiła znamiona takiego właśnie spotkania – z chłopem żywym, upodmiotowionym, obecnym, a nie upiorem, który zaskakuje swoją realnością i wymyka się inteligenckim wobec niego oczekiwaniom i wyobrażeniom.

³ A. Leszczyński, *Ludowa historia Polski*, Warszawa 2020, s. 569.

⁴ T. Rakowski, *Sztuka w przestrzeniach wiejskich i eksperymenty etnograficzne. Pożegnanie kultury zawstydzienia: jednoczasowość, zwrot ku sobie, proto-socjologia*, „Teksty Drugie” 2016, nr , s. 76.

Pozostając otwarci na Państwa pomysły i koncepcje, proponujemy przyrzeć się następującym kwestiom:

- Regionalne zróżnicowanie chłopskich historii i doświadczeń
- Chłopki – poza nawiasem dominujących narracji
- Wiejscy odmieńcy
- „Chłop” i „baba” – o stereotypach dotyczących płci
- Współczesna wieś w literaturze i sztuce – wieś w literaturze i sztuce współczesnej
- Nurt chłopski w literaturze XXI wieku – czy istnieje?
- Dziedzictwo pańszczyzny i jego przepracowywanie
- Kultura pegeeru
- Poetyka tekstów o wsi
- Chłop/chłopka jako autor/autorka
- Opowieść chłopska jako historia ratownicza
- Podmioty nie-ludzkie w narracjach chłopów i o chłopach
- Wiejska kultura materialna
- Religijność ludowa
- Ludowe mitologie
- Alternatywne historie społeczne; chłopskie formy rozumienia przeszłości
- Dyskursywne kolonizacje i dekolonizacje wsi
- „Chłopska mentalność” a uprzedzenia klasowe, klasizm
- „Publiczny” i „ukryty protokół” w kulturze chłopskiej
- Tożsamość chłopska a tożsamości narodowe
- Chłopskie emancypacje i awanse
- Chłopskość i miejskość, chłopskość i inteligencckość – negocjowanie habitusów
- Kultura zawstydzienia, stereotypy i stygmaty
- Kartografie chłopskiego losu
- Topos powrotu na wieś
- „Nekrograficzne” opowieści (o wsi, której już nie ma)

Komitet organizacyjny:

dr hab. Marek Kochanowski, prof. UwB
dr Marcin Lul
dr hab. Katarzyna Sawicka-Mierzyńska
prof. dr hab. Jolanta Sztachelska
dr Karolina Szymborska
dr hab. Danuta Zawadzka, prof. UwB
mgr Krzysztof Andruczyk
mgr Magdalena Dudzińska
mgr Ewelina Głowacka
mgr Monika Roman

Sekretarz: Katarzyna Sawicka-Mierzyńska

Komitet naukowy:

prof. dr hab. Wojciech Browarny
prof. dr hab. Zbigniew Chojnowski
prof. dr hab. Elżbieta Dutka
prof. dr hab. Daniel Kalinowski
prof. dr hab. Jerzy Madejski
prof. dr hab. Małgorzata Mikołajczak
dr hab. Elżbieta Rybicka, prof. UJ
dr hab. Joanna Szydłowska, prof. UWM

Przewidujemy opłatę konferencyjną w wysokości **350 złotych** (przeznaczymy ją na Państwa wyżywienie i publikację monografii pokonferencyjnej, która ukaże się jako kolejny tom serii „Nowy regionalizm w badaniach literackich” w wydawnictwie „Universitas”), oferujemy też pomoc w rezerwacji noclegów.

Czas poszczególnych wystąpień: 20 minut

Zgłoszenia propozycji referatów wraz z krótkim streszczeniem prosimy przesłać **do 30 września 2022 roku** na adres mailowy:

k.sawicka@uwb.edu.pl

W Wydział
Filologiczny
UNIwersytet w Białymstoku

**ZESPÓŁ
BADAŃ
REGIONALNYCH**

G A L E R I A
Arsenal